

JAUME FONTANET TORRES
COL-LEGI METGES TARRAGONA

LA HISTÒRIA D'ANTONIUS MUSA I CESAR AUGUST A TARRACO

Aquesta història està basada en la interpretació d'uns fets que van passar fa més de 2000 anys.

Els historiadors romans (Suetoni, Dion Casi, Plini, Luci Cneo Floro...) ja van fer la seva interpretació, basada en la lectura d'alguns documents de l'època i la tradició oral, ja que no van ser contemporanis dels protagonistes.

Tots els relats posteriors estan basats en aquests primers escrits, interpretant-los, fent-los coherents i suplint les llacunes per no perdre el fil.

Dit això, podem considerar que tots els fets aquí relatats van succeir en aquest ordre.

Claudi Octavi, dit també Octavià, era l'hereu que Juli Cèsar havia escullit abans que fos assassinat l'any 44 aC. , però no es va convertir en el primer emperador romà fins que el Senat, un cop acabada la guerra civil, primer contra els assassins de Cèsar (batalla de Philippos) i després contra Marc Antoni i Cleopatra (batalla d'Actium) el va coronar com a tal i li va donar el títol de August, nom que ell va afegir al del seu oncle i predecessor Juli Cèsar, convertint-se així en Cèsar August. Era el començament de l'any 27 aC.

El mateix Cèsar August va escriure en el seu testament polític (les Res Gestae): *...” després d'acabada la guerra civil vaig retornar el poder del estat al Senat i al poble de Roma... Per aquest mèrit meu i per decret del senat, vaig ser nomenat August i al front de casa meva publicament van colocar una corona cívica i en la Curia Iulia es va depositar un escut d'or amb una inscripció dedicatòria en la que el Senat i el poble de Roma m'ho oferien a causa de la meva clemència, la meva justícia i la meva pietat.*

La Hispania Romana va ser dividida en tres províncies, i Tarraco era la capital de la província Tarraconensis que ocupava més de la meitat de la península. Tarraco ja tenia l'estatus de Colonia. Això volia dir que els seus habitants eren considerats amb tots els drets dels ciutadans romans. Tarraco era reconeguda com la *Colonia Julia Urbs Triumphalis Tarraco*.

Però l'any 27 aC encara hi havia un territori al nord d'Hispania que els seus habitants, asturs i càntabres, no estaven dominats pels romans. Això va fer, entre altres motius, que el recién nomenat emperador Cèsar August vingués personalment a dirigir la conquesta i pacificació d'aquelles terres.

August emprà la marxa cap a terres càntabres comandant tres legions per reforzar les que ja estaven lluitant en aquell territori. Amb una maniobra conjunta, recolçada amb altres legions vingudes per mar desde Aquitània i de la zona nord de Lusitània, pretenia acabar amb la resistència dels pobladors nadius.

L'historiador romà del segle II dC. Luci Anneo Floro ja citava que aquella conquesta era molt desitjada per Roma doncs significava el control de tota la península hispana.

Però no va ser fàcil.

Els càntabres i asturs eren menys nombrosos, amb un armament menys sofisticat i poc coneixedors de les tàctiques militars. Però coneixien perfectament el terreny en el que es movien i plantejaven la lluita a base d'emboscades i una guerra de guerrilles que feien molt mal a les tropes romanes.

August va montar el seu campament a Segisama (prop de Burgos) i desde allí va plantejar el que per ell seria la derrota total dels càntabres. La estratègia, sobre el paper, era perfecte. Però lluny de que la guerra anés per aquest camí, els contractacs dels montanyesos, la dificultat de que arribessin les provisions, el pas del temps i problemes de salut, feien desmoralitzar l'emperador.

A August, tot i que va viure 77 anys, s'el descriu com un home de salut fràgil, hipocondriac i supersticiós. Sovint patia episodis d'artritis, problemes respiratoris, trastorns digestius, malalties de la pell, i va emmalaltir en plena campanya càntabra, retirant-se a la reraguarda i pensant en tornar cap a Tarraco.

Suetoni cita que en un dia de tempesta un llamp va caure aprop de la llitera d'August i va matar un esclau. Per ell, aquest fet, va ser un signe de malastrugança i va accelerar la tornada cap a Tarraco.

Però el viatge no va ser bo, els camins eren infernals, les mesures terapèutiques que feien servir els seus metges de campanya no aconseguien cap efecte positiu i la salut de l'emperador anava empitjorant per moments.

Els metges de les legions eren metges romans, molt destres en resoldre ferides de guerra però no tenien idea de la medicina del dia a dia, així que els tractaments eren a base d'escalfor, cataplasmes calents als llocs dolorits, banys calents. Eren els tractaments habituals d'aquells temps, tractaments empírics que es feient servir quan no es coneixien bé les causes de les malalties.

I moltes oracions invocant als deus per la curació de l'emperador.

D'aquesta malaltia d'August sempre s'ha dit que va ser un problema d'origen hepàtic que es va anar complicant.

August arriba a Tarraco en un pèssim estat de salut i es posa en mans del metge Antonius Musa.

i... Qui era Musa ?

Antonius Musa i Euphorb eren dos germans, d'una família de metges grecs, amb coneixements de medicina i també de botànica, que van arribar a Roma venuts com esclaus i que van arribar a obtenir la condició de lliberts.

En aquella època hi havia molts ciutadans grecs, venuts com esclaus a patricis romans, que tenien coneixements de medicina i que havien obtingut la condició de lliberts per haver cuidat, amb èxit, de la salut dels seus amos.

La medicina romana d'aquell temps, no estava massa ben considerada entre la població. La visió que tenia, la ciutadania, dels metges, era que tallaven braços i cames i que cusien ferides en mig de crits esfereïdors dels pacients.

Insisteixo en que els metges que acompanyaven les legions, eren romans i que tenien més experiència amb cirurgia de campanya i traumatologia. Els metges d'origen grec, que treballaven més a les ciutats, eren menys agressius i tenien més experiència en la medicina del dia a dia. D'aquesta bona feina Juli Cèsar ja s'havia donat compte i en certa ocasió que va fer expulsar a tots els estrangers que havia a Roma, va dictar que els metges grecs es podien quedar.

Musa era seguidor de la Escola Metòdica fundada per Asclepiades de Bitínia, un metge grec afincat a Roma a la

primera meitat del segle I aC, i conegut per la seva teoria del origen de les malalties.

En aquell temps se seguien els conceptes hipocràtics basats en la existència, a dins del cos, de 4 humors (bilis groga, bilis negra, sang i flema). El desequilibri entre aquests humors era el causant de totes les malalties, segons la teoria hipocràtica.

Asclepiades, a la seva Escola, promulgava la teoria de que les malalties eren causades per partícules externes que penetraven el cos a través de l'aire, el menjar o la pell. (sense saber-ho, va avançar la teoria microbiana com la causa de les malalties)

Així doncs, proposava uns tractaments en base a una higiene ambiental, una higiene personal, exercici suau, una dieta fresca, especialment verdura, i la hidroteràpia freda. Bàsicament són els conceptes que va aplicar Musa a l'emperador Cesar August.

El més probable és que Musa fos un metge ja conegut d'August, desde temps abans de ser nomenat emperador.

Un ampli estudi, i publicat a Alemanya, sobre el món romà (Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Bd.2.37.1. Berlin 1993) dedica unes 30 pàgines a Antonius Musa (Principis medicus) i d'elles es desprèn que Musa va entrar en el entorn mèdic de Claudi Octavi cap a l'any 30 aC., en el moment en que el seu metge de confiança dit Artorius havia mort en un naufragi, després de la batalla d'Actium.

Després d'aquesta batalla la família i els esclaus de Marc Antoni van passar a mans de Claudi Octavi.

Això encaixaria amb la següent relatació:

Antoni^{us} Musa va arribar a Roma com esclau de la família de Marc Antoni. A Roma quan els esclaus eren alliberats (lliberts) possaven davant del seu nom grec, el nom del seu amo. Així Musa es va convertir en Antoni Musa (per Marc Antoni).

Durant el II Triunvirat que es va formar a Roma (entre Marc Antoni, Octavi i Lèpid) Marc Antoni es va casar amb Octàvia (germana de Octavi, el futur emperador) i es en aquell temps que Musa podia haver estat presentat per Marc Antoni a Claudi Octavi, que sempre es voltava de metges de la Escola Metòdica.

Ja he citat que l'August era un malalt crònic, així que es lògic que tingués un, ò mes, metges de confiança al seu entorn. I ell confiava en el metges de la Escola Metòdica.

Així que, quan després de la batalla de Actium, Octavi pren cap a Roma la família i els esclaus de Marc Antoni, Musa va a parar a casa d'Octavi i ja entra en la seva esfera mèdica.

Aquest raonament ens portaria a que Musa i August ja es coneixien d'abans del episodi de Tarraco, i que quan August es va posar tant malalt a Cantàbria, sabent que a Tarraco hi trobaria al seu metge, accelerava la tornada.

Sigui com sigui, el fet que ens interessa a nosaltres es la coincidència d'August i Musa a Tarraco, perquè son els protagonistes, son la primera referència d'una atenció mèdica, que va tenir una enorme repercussió a tot l'imperi romà i que va canviar la consideració social de la classe mèdica.

Vista la evolució de la malaltia i el tractaments que es van emprar en els diferents temps, m'agradaria fer algunes consideracions.

El tractament que se li va practicar a Cantabria i pel camí de tornada, i el que va utilitzar Musa a Tarraco eren antagònics. Musa va contradir tot lo establert fins aquell moment. Especialment canviant l'escalfor pel fret.

En campanya: els metges romans estaven preparats per tractar les ferides del camp de batalla: taponar hemorràgies, cusir ferides, reduir luxacions, amputacions, poc feien o sabien fer per malalties internes. La higiene i l'ambient, tot i estar l'emperador en una tenda de campanya especial, tampoc debien ser els més adients. I el repós no podia proporcionar la tranquil·litat necessària per un malalt, enmig d'un campament militar, rebent males notícies de primera mà, i menjant dieta de ranxo.

Tot això canvia a Tarraco. Aquí troba un metge empàtic que es dedica només a cuidar la seva salut, un ambient relaxat i tranquil, familiar, les notícies li arriben filtrades i la hidroteràpia freda que va propiciar una millor higiene personal i ambiental.

I el més important, el menjar. Si hi havia un problema digestiu, sens dubte l'orientació dietètica va ser una gran ajuda.

Els coneixements que Musa tenia de les plantes també li servien per fer preparacions terapèutiques naturals en forma de elixirs i ungüents que aplicava als seus malalts.

Resumint: Musa va ser un atrevit al canviar de forma radical l'orientació del tractament que s'estava aplicant (i que era el que es recomenava en aquells temps). Supleix el calor pel fret, les compreses que s'apliquen al cos son fredes, els banys son frets i el menjar especialmente a base de verdura fresca. Dieta, higiene, hidroterapia i el pacient millora, poc a poc, sota el control del seu metge de confiança i en un clima mediterrà, de Tarraco, que ja era lloat pels poetes romans de l'època.

August va anar millorant i va recobrar la seva mala salut habitual.

Les notícies que arribaven a Roma eren contradictories i molts eren els romans que pensaven que l'emperador era mort a Tarraco.

La gravetat de com va arribar a Tarraco ve donada pel mateix August que, en un moment determinat, al sentir-se tant greument malalt inicia la tasca de pensar en qui designaria com el seu successor al davant de l'Imperi i va començar a dictar la seva autobiografia i testament.

Peró tal com va simplificar Plini el vell: *Un enciam va curar a l'emperador.*

August es va quedar dos anys més a Tarraco, recuperà-se, dirigint el seu imperi i desenvolupant el seu 8au. i 9é. consulats.

A finals de l'any 24 aC. o primeries de l'any 23aC. torna viu a Roma, fet que es va convertir en un gran esdeveniment

Em van explicar una anécdota sobre aquesta alegria dels ciutadans romans que, en alguns casos, tenien una raó complementaria.

El dia que el Senat va nomenar a Octavi emperador, en el acte solemne de la proclamació, un senador dit Pacuvi va sortir al carrer i va fer entrar dins de l'edifici del Senat a tots els homes que passaven en aquell moment per allí i els va fer signar un jurament, "*com feien els ibers*", que deia que si el líder moria defensant l'Imperi, ells no el podien sobreviure i s'havien de suïcidar.

No cal dir que tots aquets ciutadans estaven el doble contents del retorn de Cèsar August.

A poc d'arribar a Roma, August torna a emmalaltir greument, pero seguia tenint al seu costat a Musa com a metge de confiança i el torná a recuperar amb el mateix tractament.

August estava eufòric. Era temps de repartir premis ,

Está tan agraït a Musa que li va concedir la ciutadania romana, li va otorgar molts diners i l'anell d'or distinció dels *equites*, (els equites, els cavallers, formaven la classe mitjana-alta de la societat romana, ocupant càrrecs importants del exèrcit i l'administració) i també va fer que el Senat el lliurés del pagament d'impostos professionals i que tan ell com tots els metges que vingueren darrera, fossin dignificats per la societat romana, establint així un còdi de regulació de la professió mèdica al món romá.

Podem dir, dons, que gracies a l'actuació de Musa a Tarraco i Roma, s'otorga per primera vegada a un metge

tan alta distinció, aconseguint, desde aquella data una millor consideració del poble cap a la professió mèdica.

La medicina romana va arribar al seu màxim esplendor a Tarraco, que es va convertir en centre de expansió per tot Hispania.

Però els honors, cap a Musa, no s'acaben aquí.

August, atenent la petició dels seus súbdits, li fa erigir una estàtua a imatge i semblança de la d'Esculapi i fa que la col·loquin al costat del déu de la Medicina al temple de la illa Tiberina.

La illa Tiberina era un lloc sagrat, un lloc de culte pels romans desde que cap l'any 293 aC (en un moment en que Roma patia una gran epidemia) s'hi va construir un temple dedicat al deu de la Medicina. Els romans van enviar una embaixada a Epidaure (Grecia) en busca d'una de les serps sagrades que representaven el deu Asclepios.

Quan el vaixell que portava la serp pasava pel costat de la illa Tiberina, la serp va saltar del vaixell i va nedar fins la illa. Aquest fet va ser considerat com una senyal de que aquell era el lloc escullit pel deu per construir-hi el temple i col·locar-hi la seva estatua.

Asclepios es convertia en Esculapi pels romans.

Ja he citat abans que Musa tenia un germà que es deia Euphorb i que la història el situa com a metge del Rei Juba II de Numidia i Mauritània.

Euphorb, va seguir un aprenentatge paral·lel al de Musa i de ben segur estava en el seu equip mèdic al servei de l'emperador.

En aquells dies d'eufòria, August, també feia reconeixements i premiava a persones distingides que l'havien acompanyat en la seva aventura càntabra, entre ells Juba II Rei de Numidia al que li concedí, en aquell moment, el territori de Mauritania.

A mes a mes, li va entregar, perquè es cases amb ella, a Cleopatra Selene, filla de Marc Antoni i Cleopatra, que l'emperador la tenia com a rehén a Roma, desde que derrotés els seus pares, a la batalla de Actium.

També li va recomenar que s'endugués a Euphorb, el germà de Musa, com a metge i botànic.

Juba II era un gran aficionat a la botànica i Euphorb es va convertir en el seu metge de confiança, i tan bon servei va donar que el rei el va premiar donant-li el seu nom a una família de plantes que junts havien estudiat: les "euphorbiàcees".

La estàtua de Musa va ser sufragada pels propis ciutadans romans que recomenaven al seus fills que fessin sacrificis a ell i a Esculapi, en agraïment per haver conservat la salut de l'emperador.

Si tenim en conta que August va fer fer la estàtua a Musa a imatge de Esculapi o sigui amb els atributs del bastó i la serp roscada, i en un fet insòlit, la va fer col·locar al temple al costat d'Esculapi, sembla que gairebé va mitificar al seu metge.

Després de tots els honors, Musa va seguir com a metge de la família imperial a Roma.

Pero no tothom li tenia tanta simpatia. Molta gent, que voltava l'emperador no estava contenta: aixó de que un grec tingués tanta influencia no els feia gracia, tampoc que Musa havés establert unes dietes a base verdures, exercici i els banys freds. Amb lo contents que estaven ells amb les seves bacanals gastronòmiques, les seves panxes i les seves termes calentetes.

I no trobaven el moment ni l'ocasió per desprestigiar al metge.

Peró el moment va arribar a finals del mateix any 23 aC. amb la mort sobtada de Marcel malgrat els tractaments de Musa que li va aplicar. Exactament la mateixa terapia que al seu oncle.

Marcel era nebot de August i estava, en aquell moment, el numero 1 en la llista de succesors de l'emperador.

Alguns historiadors diuen que va morir enverinat per Livia Drusila, la dona d'August, per afavorir al seu fill Tiberi (fill del seu primer matrimoni).

Així que poc podien fer l'hidroterapia freda i l'enciam davant d'un verí.

Peró aquest fet va servir per desprestigiar a Musa, que va ser apartat de l'entorn de l'August.

Musa va seguir exercint la medicina a Roma i va morir 9 anys després, el 14 aC.,

La seva tasca amb l'emperador ha estat comentada pels propis historiadors romans i la història el considera un dels precursors de la hidroterapia freda.

Amb la seva actuació, com a metge, va fer canviar la consideració social de la classe mèdica a l'Imperi romà.

Algunes Facultats de Medicina imposen un anell, als metges recién llicenciats, en record de l'anell que l'emperador va regalar a Musa.

El Col·legi Oficial de Metges de Tarragona el té com a símbol de tots els metges (homes i dones) que al llarg dels segles han tingut cura dels tarragonins.

L'emperador Cèsar August va morir a la ciutat de Nola, l'any 14 dC als 77 anys. Va estar, possiblement, el millor dels emperadors romans, encara que no es tan mediàtic com el seu predecessor Juli Cèsar.

August va fer una gran transformació social, cívica i urbanística de la societat romana en un temps qualificat com a Pax Augusta o Pax Romana.

En un dels seus escrits va resumir la seva obra amb la frase: *Vaig trobar una Roma de totxos i maons i jo os la deixo de marbre.*

.....

Estàtua d'Antonius a Tarragona

Vam poder posar-nos en contacte i explicar al director dels Museus Vaticans, la història de Musa i August a Tarraco i que ens interessava, des de Tarragona, per si tenien constància de la estàtua de Musa que habíem trobat reproduïda parcialment al llibre de la Història de la Medicina Catalana, del Dr. Felip Cid publicat el 1969.

El Sr. Paolucci (director del museu) ens va respondre que efectivament tenien en el seu museu una estàtua considerada com la del metge Antonius Musa.

Ara bé, la estàtua que hi ha Vaticà, es l'original ?... es una copia de la estàtua que va fer erigir August ?.

Els especialistes pensen que no. Pero es cert que l'imatge es d'un metge jove amb l'aspecte del deu Esculapi. A aquesta "pose" els romans li deien *consecratio in forma deorum* i era molt utilitzada, per exemple, com imatge representativa a sobre de les seves tombes

I sí, podem dir que aquesta estàtua el representa amb la dignitat de l'original i es cert que a la tradició de Roma, a aquesta estàtua dels Museus Vaticans se la nomena la estàtua del metge Musa.

Dignitat d'un metge, Antoni Musa, protagonista de l'acte mèdic mes transcendent que ha passat a la ciutat de Tarragona.

L'any 2018 al Col·legi de Metges de Tarragona vam celebrar el 120è aniversari de la seva creació i es va prendre l'acord que aquest metge del segle I aC. ens pot representar a tots, homes i dones, que al llarg dels segles hem procurat dignificar l'ejercici de la Medicina a la ciutat.

Una reproducció de la estàtua d'Antoni Musa dignificaría Tarragona amb un element mes que ens lligaria amb el nostre passat romà. Una història, la del metge Musa, que ens cal difondra i integrar-la dins del nostre patrimoni històric i cultural.

Així que van encarregar al metge escultor Dr. Francesc Anglés que modelés una estàtua de Musa a imatge de la del Vaticà, per oferir-la a la ciutat.

Ara la tenim, en guix, a la foneria, a punt de fónndra-la en bronze i estem treballant en aquest sentit, però naturalment, es imprescindible la implicació de la Administració.

Jaume Fontanet Torres

Antonius Musa. Vaticà

La estàtua d'Antonius Musa
presideix el vestíbul del COMT

Antonius Musa de Tarragona

GALERIA DE METGES. CATALUNYA. (Col·legi de Metges de Barcelona)

ANTONIUS MUSA (63aC – 14 aC)

Antonius o Antoninus Musa havia estat un esclau d'origen grec que, alliberat pel seu amo, fa de metge. Desconeixem on i com adquireix els coneixements mèdics que arriba a tenir tot i que, també, el seu germà Euforbi és el metge del rei Juba II de Numídia -l'actual Algèria- i també botànic. El nom del gènere Eufòrbia l'imposa Juba II en honor del seu metge per haver descrit l'efecte laxant d'aquesta planta. Antoni Musa sembla que és també un botànic expert com demostra el tractat que se li atribueix: De herba vetonica, planta que recomana per tractar quaranta malalties diferents.

Musa exerceix a la ciutat de Tàrraco el segle abans de Jesucrist quan l'emperador Cèsar August torna malalt a aquesta ciutat provinent del país dels càntabres on s'havia desplaçat des de Tarraco per neutralitzar l'assetjament dels càntabres i asturs sobre el seu exèrcit perquè -com que no acceptaven el domini de l'exèrcit romà- impedièn la romanització de la província tarraconense. L'emperador -que havia plantat el seu campament a Segisama, l'actual Sesamón, població situada a la part oriental de la província de Burgos- es posa malalt amb un quadre clínic que sembla que li fa patir dolors articulars i decideix tornar a Tàrraco. L'emperador, però, tolera malament el viatge de tornada i, a més, no millora amb el tractament de cataplasmes que li apliquen els metges militars romans.

A Tàrraco, Cèsar August es posa en mans d'Antoni Musa que li canvia el tractament, aplicant-li compreses fredes alhora que li recomana una dieta amb verdures fresques, especialment lletuga. Musa és el primer a utilitzar tractaments amb aigua freda en un moment que sempre es feien amb aigua ben calenta. És per això que Antoni Musa ha estat considerat com un precursor de la Hidroteràpia. Quan l'emperador es recupera, decideix tornar a Roma i s'emporta amb ell Antonio Musa perquè li faci de metge particular i, potser també, de la família imperial.

Com a recompensa l'emperador LI concedeix la ciutadania romana, l'accés a l'orde eqüestre, una gratificació de 400.000 sestercis, el dret a portar un anell d'or i l'exempció de pagar impostos. A més, en el seu honor i amb la seva imatge, fa erigir una estàtua d'Esculapi a l'illa Tiberina on hi ha un santuari dedicat a aquest Déu de la Medicina que, a més, tenia funcions com a hospital de la ciutat de Roma. La valoració dels metges -que era molt baixa a la Roma imperial- canvia notablement gràcies a Antonio Musa. A partir d'ell, els metges són tinguts en molta més consideració. La seva obra escrita la cita tot sovint per Galè. No en va, és un dels fundadors de l'Schola Medicorum, bastida al turó Esquilí de Roma, que arriba a desafiar l'antiga escola d'Alexandria.

A Roma, hi ha un carrer que duu el nom d'Antoni Musa. El Col·legi de Metges de Tarragona, coincidint amb el 120è Aniversari de la corporació, reclama que Tarragona erigeixi una estàtua a aquest metge tarragoní il·lustre.

Finalmente, Plinio nos habla de Musa en otro lugar de su obra. Allí indicaba que Antonio Musa aplicaba los remedios de agua fría, con los que había salvado la vida de Augusto. Tenía otro hermano, que había ejercido de médico del rey Juba, que también había instituido el mismo remedio de los baños de agua fría, y además había descubierto la hierba euphorbea que tenía propiedades medicinales (PLINIO, *N. H.*, XXV, 38):

«Invenit et patrum nostrorum aetate rex Iuba quam appellavit Euphorbeam medici sui nomine. Frater is fuit Musae a quo Divum Augustum conservatum indicavimus. Idem fratres instituere a balineis frigida multa corpora adstringere. Antea non erat mos nisi calida tantum lavari, sicut apud Homerum etiam invenimus.»

En este caso, encontramos expresamente la mención acerca de baños con agua fría como remedio medicinal. En primer lugar, encontramos un dato alusivo a la tendencia médica a la visión del poder purificador de las aguas, una cuestión que desde la medicina griega gozaba ya de cierta tradición (GIL, 139-140). El tratamiento desarrollado con el emperador no constituyó una excepción en los planteamientos de Musa. Así, por otra alusión de Horacio, sabemos que Musa prescribía de una forma corriente los baños con agua fría (HORACIO, *Ep.*, I, 15). Nos encontramos, por tanto, con un remedio que usualmente aplicaba el médico por lo que no significó otra cosa que la aplicación de sus ideas.

Y el tratamiento iba a tener éxito, así Celso recomienda el agua fría para tratar los dolores de ca-

Juba había sido criado en Roma y participó en la campaña contra los cántabros del lado de Augusto. Después de la misma, el emperador le entregó el reino de las *Mauretaniae*, que unía básicamente los territorios argelinos y marroquíes. La mención de Plinio nos permite observar que, cuando marchó a ocupar el trono, lo hizo con el médico, hermano de Musa, como también llevó consigo una numerosa cantidad de esclavos y libertos que ocuparían los principales cargos en la administración (TÁCITO, *Ann.*, IV, 24).

El rey Juba II realizó una exploración de las montañas del Atlas, las cuales servían de confin geográfico meridional de sus Estados. En el transcurso de esta expedición fue cuando su médico, el hermano de Musa, realizó el descubrimiento de la hierba a la que dió su nombre, y a la que atribuyó propiedades medicinales.

En otra parte de su obra, el mismo Plinio indica que el rey Juba II había escrito un tratado sobre la hierba euphorbea, aunque no indica aquí su descubrimiento por el médico hermano de Antonio Musa (PLINIO, *N. H.*, V, 16):

«Iuba Ptolemaei pater, qui primus utrique Mauretaniae imperavit, studiorum claritate memorabilior etiam, quam regno similis prodidit de Atlante, praeterque gigni ibi herbam euphorbeam nomine, ab inventore medico suo appellatam. Cuius lacteum succum miris laudibus celebrat in claritate visus, contraque serpentes, et venena omnia, privatim dicato volumine.»

Parece poco dudoso que los datos acerca de los aspectos médicos de la hierba en cuestión fueron proporcionados por Euphorbo. Como no es dudoso tampoco que este médico encontraba inspiración di-

Plinio.N.H.XXV,38

Plinio N.H. V,16

Horacio, Ep.I.15

Tácito,Ann,IV,24

En el libro, **Historia de Medicina en Catalunya -I- del Dr. Felip Cid. Editorial Taber. 1969, en la pág.95** dice *“habiendo enfermado Cesar Augusto en Tarragona, fue curado por el español Antonio Musa, el cual, por este hecho, adquirió una gran reputación entre los médicos. Posteriormente, Musa, fue llamado para asistir el parto de Livia, la mujer del emperador”*.

*El autor comenta que la cita esta sacada del libro **Historia de la medicina en España. E. Garcia del real. Madrid 1921.***

Yo no he podido comprobar este dato.

Pero... si esto fuera así... ¿¿¿ se referiría a que se requirió su asistencia mèdica en el trance del parto prematuro-aborto que tuvo Livia ???.

La mujeres en trance de parto eran asistidas, en aquella época, por las *obstétrix* (mujeres preparadas para este menester).

Las *obstétrix* en caso de complicaciones solían llamar a un médico.

¿Fue eso lo que ocurrió en el parto prematuro de Livia Drusila ?

Este suceso del parto prematuro-aborto de Livia Drusila y de las consecuencias mèdicas que pudo acarrear, figuran en un artículo publicado en la revista GALENS editada por el Col.legi de Metges de Tarragona, nº 203, desembre de 2019, Jaume Fontanet, con el título EL MALPART DE LIVIA DRUSILA (SEGLE I aC)

No hi ha cap inconvenient en treure, canviar, modificar o afegir, qualsevol referencia contrastada bibliogràficament.